

The level and tendency of change in supply of agricultural enterprises production resources is considered. The economic efficiency of the resource potential of the enterprise is researched. The necessity of the investments for implantation of progressive technologies and organization of competitive production is proved.

Resource capacity, efficiency, price, market.

УДК 65.012.7:65.018:338.439.5/6 (477)

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ РЕОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

***О. І. Мироненко, кандидат сільськогосподарських наук
Полтавська державна аграрна академія***

Досліджено питання щодо здійснення державного контролю безпечності та якості харчових продуктів, дано оцінку ефективності діючої системи та її недоліків, а також визначено переваги й перспективи впроваджуваної системи організації державного контролю.

Контроль якості, продовольчі продукти, безпечність харчових продуктів, продовольча безпека, сільське господарство, ветеринарна та санітарна служба, Кодекс Аліментаріус (Codex Alimentarius).

Гарантування безпеки та якості харчових продуктів є одним із основних завдань сучасного суспільства, від розв'язання якого залежить здоров'я населення та збереження генофонду. За прогнозами Світового банку, виробництво продовольства в усьому світі до 2050 р. має збільшитися на 70–100%, а кількість населення – досягти 9 млрд осіб [5].

Виконання поставлених завдань можливе за умови впровадження нових технологій у світовому сільському господарстві й переробній промисловості для забезпечення населення безпечними та якісними продовольчими продуктами. Україна за якістю продовольчої безпеки нині посідає 47-ме місце серед 107 країн.

Країна має потенціал подальшого розвитку сільського господарства, який здатний збільшити обсяги виробництва продукції. Водночас, йому потрібна фінансова підтримка держави для оновлення матеріальної бази виробництва продукції, особливо дрібними сільськогосподарськими підприємствами [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Реорганізація Державного комітету ветеринарної медицини у Державну ветеринарну та фітосанітарну службу, поклавши на нове формування державний, ветеринарно-санітарний контроль і нагляд також у сфері харчових

продуктів, викликала живий інтерес у науковців, депутатів і безпосередньо працівників, які забезпечують контроль безпечності та якості харчових продуктів. Думки, щодо названої реформи часом є діаметрально протилежними. Але вони викликані почуттям турботи й відповідальності за безпеку та якість харчових продуктів. Переконливими є думки академіка І. Трахтенберга, Г. Оніщенка, Г. Кузнецова, В. Горжеєва, Т. Бахтєєвої. Враховуючи вагомий внесок зазначених науковців у вирішення цієї проблеми, в економічній літературі недостатньо опрацьованими залишаються підходи, щодо умов виробництва сільськогосподарської продукції численними дрібними підприємствами та особистими господарствами. На сьогодні умови виробництва не відповідають європейським вимогам, а відтак, вироблена продукція не може бути конкурентоспроможною.

Мета дослідження – аналіз діючих систем організації контролю безпечності та якості харчових продуктів, оцінка умов виробництва продукції для внутрішніх і зовнішніх споживачів, за безперервного контролю безпечності та якості харчових продуктів.

Виклад основного матеріалу. Український аграрний сектор, незважаючи на стан матеріально-технічного забезпечення та складну фінансово-економічну ситуацію, продовжує забезпечувати країну харчовими продуктами відповідно до потреб внутрішнього ринку. Одночасно забезпечує валютні надходження до країни. Продовольча безпека на всіх етапах розвитку суспільства була й залишається однією з найважливіших проблем розвитку цивілізованого суспільства. Без нормального та стабільного розвитку продовольчого комплексу і повного забезпечення всіма продуктами споживання ніяке суспільство існувати не може.

Помітний вклад у продовольчу безпеку України вносять аграрії Полтавщини. Про це свідчать дані діаграми зростання обсягів виробництва продукції всіма категоріями господарств (рис. 1). Обсяг виробництва продукції у 2012 р. становив 13 399,8 млн грн., що становить 190,4% проти показника 2000 р.

Продовольча безпека країни безпосередньо залежить від рівня економічного й соціального розвитку всіх сільськогосподарських формувань. У сільському господарстві України діють майже 4,5 млн дрібних селянських господарств, які виробляють значний обсяг сільськогосподарської продукції.

Дані таблиці свідчать, що частка господарств населення Полтавської області у виробництві продукції має стабільну тенденцію до зростання. Вагоме зростання по виробництву молока і м'яса. Але господарства, засновані на особистій праці селян, за рівнем застосування технологій та умов виробництва мають значне відставання і, звичайно, не можуть гарантувати безпеку та якість харчових продуктів. Така продукція не може бути конкурентоспроможною, адже вона не відповідає вимогам європейських стандартів.

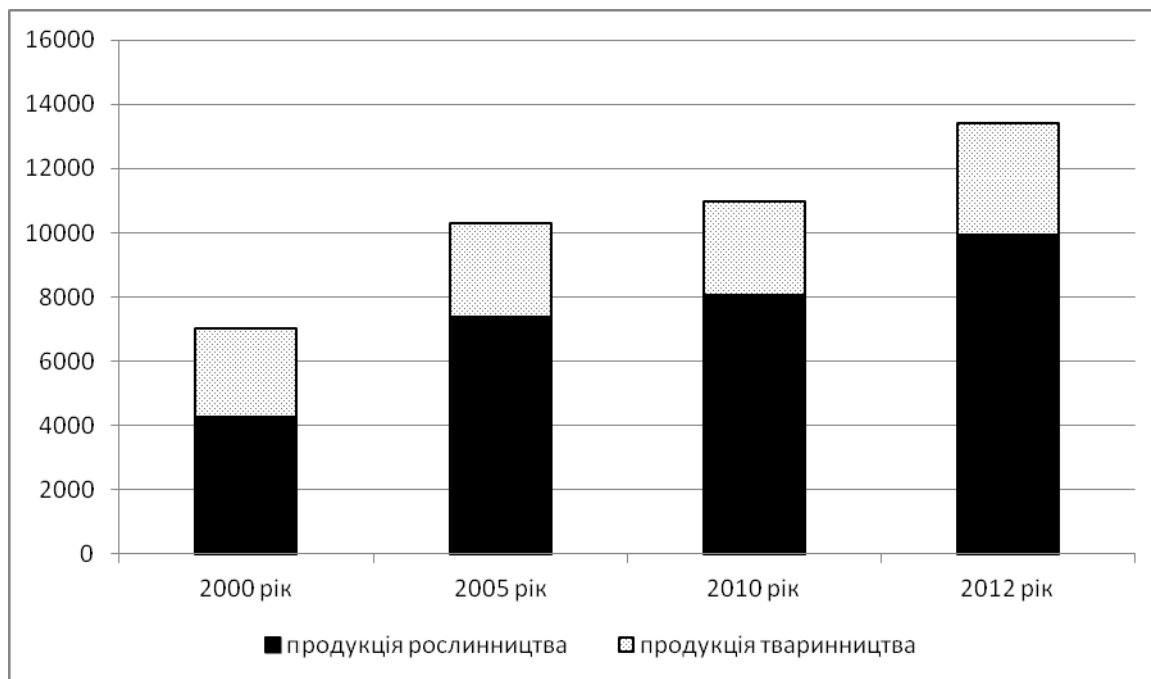

Рис. 1. Виробництво продукції сільського господарства у Полтавській області за 2000–2012 роки [8] (у зіставних цінах 2010 р., млн. грн.)

Частка господарств населення у виробництві продукції сільського господарства у Полтавській області [8] (%)

	Роки					
	1990	1995	2000	2005	2010	2012
Продукція с.-г.	22,7	36,7	47,4	45,6	40,3	38,3
Продукція рослинництва	15,3	31,8	39,1	40,3	37,1	35,9
Продукція тваринництва	29,6	43,3	60,4	62,5	49,3	45,3
у т. ч. – молоко	19,1	34,4	53,6	67,3	56,9	54,6
м'ясо (у забійній вазі)	24	45,2	64,1	61,6	50,2	50,8

Відповідно закону України „Про безпечність та якість харчових продуктів” [3], державними органами, що забезпечують розробку, затвердження та впровадження санітарних заходів щодо безпечності харчових продуктів, є: Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади з питань охорони здоров'я, Державна санітарно-епідеміологічна служба (далі – санітарна служба), Державна служба ветеринарної медицини України (далі – Ветеринарна служба), центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики, центральний орган виконавчої влади з питань технічного регулювання та споживчої політики (ст. 4). Головні функції щодо здійснення контролю покладаються на Ветеринарну та Санітарну служби (ст.6, ст.7).

Ветеринарна служба здійснює державний контроль і нагляд за необробленими харчовими продуктами тваринного походження на потужностях з їх виробництва, усіма рослинними продуктами, сільськогосподарською продукцією та необробленими харчовими

продуктами тваринного походження, що продаються на агропродовольчих ринках, за виробництвом і готовою продукцією на м'ясопереробних, рибодобувних, рибопереробних, молокопереробних підприємствах.

Санітарна служба здійснює державний санітарно-епідеміологічний нагляд за всіма об'єктами санітарних заходів. Здійснює контроль за всіма харчовими продуктами для спеціального дієтичного споживання та всіма функціональними харчовими продуктами [6].

Досвід країн Європи по організації та здійсненню контролю безпеки і якості харчових продуктів наведено на рис. 2.

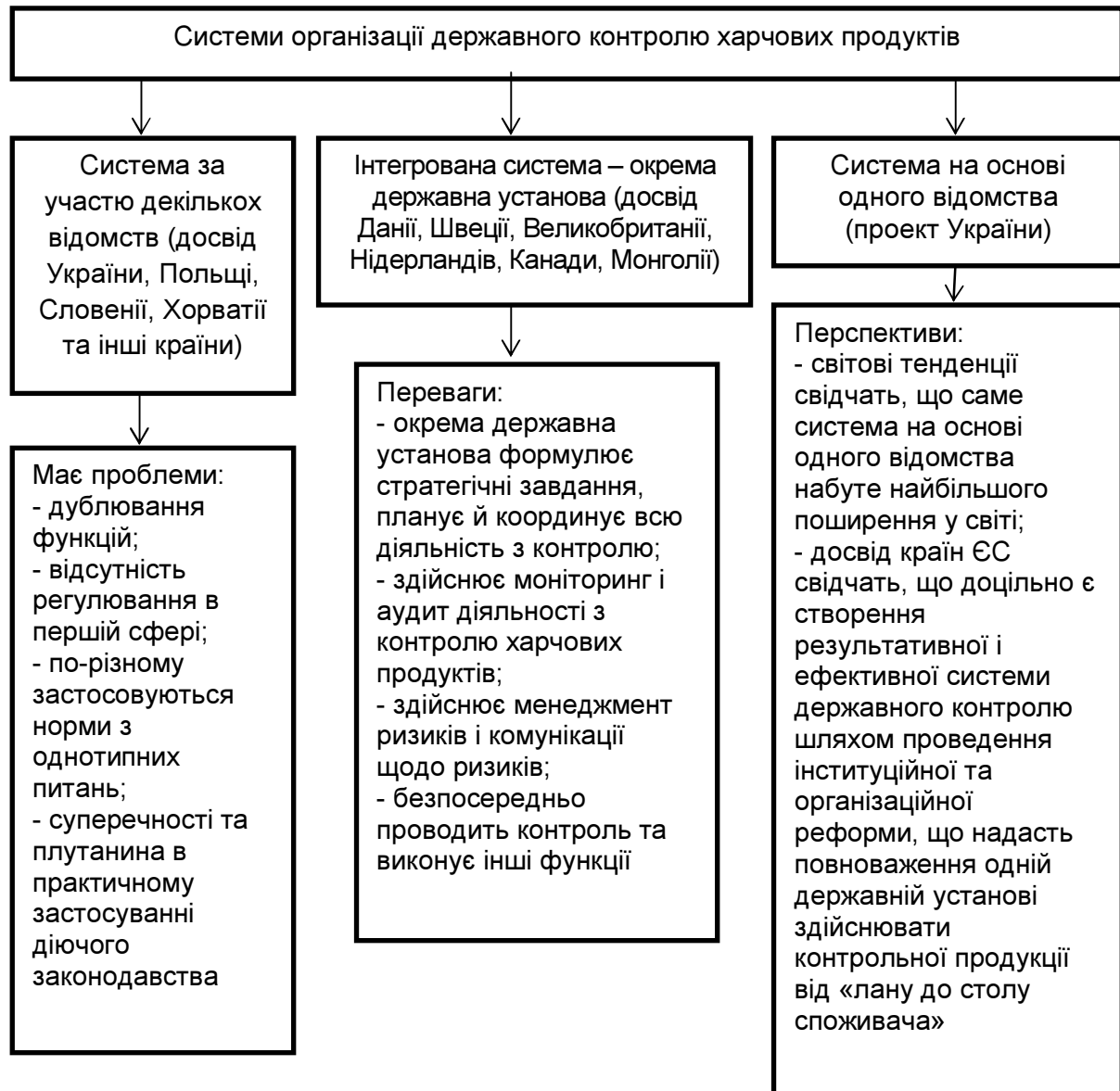

Рис. 2. Організаційні форми державного контролю харчових продуктів у країнах Європи

Діючи систему контролю харчових продуктів в Україні науковці і виробники оцінюють по-різному. Зокрема, Г. Кузнецов [4] характеризує її як таку, що: не мала чітко встановленої організаційної структури на рівні

держави, унаслідок чого мало місце дублювання функцій. Створювалися додаткові перешкоди для підприємств, неефективно використовувалися бюджетні кошти й не узгоджувалися дії між цими органами.

Три роки тому президент України указом реорганізував Державний комітет ветеринарної медицини у Державну ветеринарну та фітосанітарну службу (Держветфітослужбу), поклавши на нове формування державний, ветеринарно-санітарний контроль і нагляд також у сфері харчових продуктів. Указ підписаний, але реорганізація не так активно відбулася як думалося. У розвиток президентського указу не було розроблено цілої низки законодавчих документів – змін до чинних законів і постанов. Ще восени 2012 р. до Верховної Ради було подано законопроект „Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо безпечності харчових продуктів”. Саме у цьому законі було передбачено врегулювання всіх проблем щодо здійснення контролю за харчовими продуктами.

Функції ветеринара полягають у роботі тільки із живою твариною. Щодо категоричності заяв І. Бісюка, що нині держава створила єдиний компетентний орган, який контролює весь ланцюжок виробництва харчових продуктів для населення, на думку В. Чопенка є передчасними, адже він перебрав повноваження санепідемслужби, відсутньої у складі ввіреного йому відомства [9,10]. Їх має закріпити закон „Про якість та безпеку харчових продуктів”, який так і не ухвалила Верховна Рада України. Ставлення до запропонованої реформи неоднозначне. Але світова практика орієнтує на єдиний компетентний державний орган, що контролює харчові продукти від лану і ферми – до столу споживача. Оскільки державний контроль буде присутній від виробництва до споживача, то й сам виробник зобов'язаний відповідально ставитися до виробництва. Зокрема: в галузі рослинництва за технологічним процесом – використання мінеральних добрив, пестицидів, гербіцидів, сертифікованого посівного матеріалу; у галузі тваринництва за технологічним процесом – діагностика, вакцинація, лабораторні дослідження, якість кормів, технологія забою тварин, доїння корів, зберігання продукції та доставка її на прилавок.

Чи готовий агропромисловий сектор країни до співпраці з СОТ та ЄС? Голова Держветфітослужби повідомив, що у сегменті готових харчових продуктів ще не готові. У першу чергу, потрібно виконати вимоги ЄС щодо єдиного органу державного контролю по безпечності та якості харчових продуктів. Окрім того, потрібно законодавчо вирішити питання щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру, про корми, про побічні продукти тваринного походження, що не призначені для споживання людьми. Підлягає доопрацюванню й закон щодо ідентифікації та реєстрації тварин.

Практичне втілення програми ідентифікації тварин на сільськогосподарських підприємствах та в приватних господарствах сільських мешканців почалося з літа 2002 р., коли було створено „Агентство з ідентифікації і реєстрації тварин”. Ідентифікація та реєстрація худоби має важливе значення для племінної справи, складання балансу м'яса, розрахунку потреби виробництва вакцин. До того ж, ідентифікація худоби – епізоотичне благополуччя,

якість і безпечність харчових продуктів, що вкрай важливо для держави, виробників та споживачів [4]. З часу організації Держветфітослужби повноваження по ідентифікації, реєстрації передано саме їй. Працювати є над чим.

Сучасні технології вирощування сільськогосподарських культур включають використання мінеральних добрив, гербіцидів, пестицидів та інших продуктів хімічної промисловості. За їх допомогою підвищують врожайність, збільшують термін зберігання, поліпшують зовнішній вигляд фруктів, овочів і зерна. Водночас, вони провокують небезпеку. Відомо, що пестициди небезпечні для здоров'я і мають канцерогенні властивості. А здоров'я нації – понад усе! Наука стверджує, що життя на 80% залежить від безпеки та якості продуктів харчування. Харчі продовжують або вкорочують наш вік [9].

Вирощена чи вироблена сільськогосподарська продукція не повинна містити генномодифіковані організми, а також залишки пестицидів, гербіцидів та інших продуктів хімії. Наукові дослідження свідчать, що стійкі в навколишньому середовищі пестициди надходять в організм людини в 95% випадків із харчовими продуктами, 4,7% – з водою. Радіонукліди потрапляють в організм людини ланцюгами „ґрунт – рослина – людина” чи „ґрунт – рослина – тварина – людина” у 94% випадків із їжею і, приблизно, у 5% – з водою.

У зв'язку зі вступом до СОТ та наближенням до ЄС, є застереження генерального директорату Єврокомісії та захисту прав споживачів (САНКО): жоден харчовий продукт не потрапить до країн Єврозони, якщо в Україні не функціонуватиме єдиний контролюючий орган, що гарантуватиме якість і безпечність харчових продуктів. Інспектори з Євросоюзу застерігають Україну щодо обов'язковості ідентифікації худоби на селянських подвір'ях. Невиконання цієї вимоги стане перешкодою експорту продукції яловичини.

Україна має виробничі потужності з виробництва сиру і може відправляти на експорт до 80 тис. т, з яких 80% – до Росії. Останнім часом виникають проблеми з експортом через недотримання виробниками технічних умов. Сир однієї торгової марки може бути двох видів. Адже технічні умови, які кожне підприємство розроблює „під себе” розв'язують виробникам руки. Мова йде про використання заморських олій. Власне у використанні заморських олій немає великого гріха. Головне – чесно маркувати продукт (натуральний він чи сурогат), як для внутрішнього вжитку, так і для експорту [10].

Україна має всі можливості бути успішним експортером продукції, а саме: зерна, соняшнику, м'яса, молочної продукції. Для цього потрібно, щоб умови виробництва продукції тваринництва відповідали європейським вимогам. Крім того, необхідно запровадити жорстку систему контролю безпечності харчової продукції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вектор розвитку економіки України орієнтований до ЄС. Для досягнення поставленої мети держава проводить активну нормотворчу роботу в усіх галузях економіки і, особливо, у сфері охорони життя та здоров'я громадян, намагаючись

гармонізувати наше законодавство із законодавством ЄС. Особлива турбота – про безпеку та якість харчових продуктів.

Реорганізація державного контролю безпечності та якості харчових продуктів закладає фундамент на майбутнє. Для цього необхідно:

- прискорити прийняття законодавства, яке б врегулювало спільну роботу всіх підрозділів, чітко окреслити функції та повноваження державного контролю;

- посилити відповідальність виробників, які повинні впровадити систему з управління якості, оцінки небезпечності, такі як ISO та HACCP та стандарти доброї виробничої практики;

- забезпечити фінансуванням технічне та організаційне переоснащення сільськогосподарського виробництва;

- Європейський вибір України зобов'язує орган державного контролю застосовувати елементи сучасних систем менеджменту якості, використання сучасного лабораторного обладнання, регулярну звітність про результати контролю перед громадськістю.

Список літератури

1. Гоцуєнко Є. Продовольча безпека... з відстрочкою / [Електронний ресурс] / Є. Гоцуєнко. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/business/prodovolcha-bezpeka-z-vidstrochkoju-.html>

2. Димань Т. М. Безпека продовольчої сировини і харчових продуктів / Т. М. Димань, Т. Г. Мазур. – К. : Академія, 2011.

3. Крупін В. Є. Аспекти формування продовольчої безпеки України / В. Є. Крупін, Я. Я. Пушан // Економічні інновації. – 2012. – № 47. – С.70–80.

4. Кузнецов В. Г. З лану до столу: з погляду виробника / [Електронний ресурс] / В. Г. Кузнецов. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/HEALTH/z_lanu_do_stolu_z_poglyadu_virobnika.html

5. Курінна О. Продовольча криза поки що відкладається / [Електронний ресурс] / О. Курінна. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/prodovolcha-kryza-poki-scho-vidkladayetsya-.html>

6. Про безпечність та якість харчових продуктів : закон України від 23 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 19. – С. 98.

7. Рогов И. А. Безопасность продовольственного сырья и пищевых продуктов : учеб. пособие / [И. А. Рогов, Н. И. Дунченко, В. М. Позняковский и др.]. – Новосибирск : Сиб. унив. изд-во. 2007. – 227 с.

8. Статистичний щорічник Полтавської області за 2012 рік / за ред. Л. В. Калашник. – Полтава. : Гол. Укр. статистики, 2013. – 408 с.

9. Чопенко В. Бережена корова / [Електронний ресурс] / Чопенко В. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/ariculture/berezhena-korova-.html>

10. Чопенко В. Моя твоя не розуміє / [Електронний ресурс] / В. Чопенко. – http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/moya_tvoya_ne_ponimae.html

11. Хорунжий М. Й. Агропродовольчий комплекс: проблеми формування і функціонування в ринкових умовах / М. Й. Хорунжий // Економіка АПК. – 2012. – № 3. – С.113–120.

Исследован вопрос по осуществлению государственного контроля безопасности и качества пищевых продуктов, дана оценка эффективности действующей системы и ее недостатков, а также

определены преимущества и перспективы внедряемой системы организации государственного контроля.

Контроль качества, продовольственные товары, безопасность пищевых продуктов, продовольственная безопасность, сельское хозяйство, ветеринарная и санитарная служба, Кодекс Алиментариус.

The article investigates the issue on state control of safety and quality of food products, and evaluate the effectiveness of the current system and its shortcomings, as well as identify the advantages and prospects of the implemented organization of state control.

Quality control, food products, food safety, food security, agriculture, veterinary and sanitary service, Codex Alimentarius.

УДК 330.34 (1-22)

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Н. В. Морозюк, кандидат економічних наук

Розглянуто наслідки трансформацій сільської економіки, соціальної інфраструктури та системи управління, комплексно оцінено вплив аграрної реформи, передачі об'єктів соціальної сфери на баланс сільських рад та реформування адміністративно-територіального устрою на здатність виконувати селом свої функції (соціальну та забезпечення продовольчої безпеки держави), а також запропоновано шляхи подолання або нівелювання негативних результатів проведених реформ.

Сільські території, реформування аграрного сектору, сільська економіка, соціальна сфера.

З проголошенням незалежності України розпочався процес реформування всіх сфер життєдіяльності сільського населення. Аграрна та земельна реформи призвели до структурних змін у сільській економіці, передача об'єктів соціальної інфраструктури на баланс територіальних громад визначила сучасні тенденції розвитку села та обумовила рівень і якість життя селян, адміністративно-територіальна реформа має посилити роль самоврядних структур у забезпеченні життєдіяльності населених пунктів.

Хронологічно всі ці зміни розтягнулися майже на два з половиною десятиліття. Їх невзаємоузгодженість та непослідовність призводить до посилення кризових явищ в сільській місцевості. Так, наприклад, аграрна реформа здійснюється Міністерством аграрної політики та продовольства України методами та інструментами відповідної політики. Адміністративно-